

Agnieszka Pobłocka, Ewa Spigarska

Uniwersytet Gdański

e-mails: agnieszka.poblocka@ug.edu.pl; ewa.spigarska@ug.edu.pl

KAPITAŁY WŁASNE JAKO PODSTAWA OCENY STABILNOŚCI FINANSOWEJ ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ

EQUITY CAPITALS AS A BASIS FOR ASSESSING THE FINANCIAL STABILITY OF INSURANCE COMPANIES

DOI: 10.15611/pn.2018.541.16

JEL Classification: G22, M49

Streszczenie: Jedną z podstawowych kategorii ekonomicznych świadczących o stabilności finansowej zakładów ubezpieczeń są kapitały własne. Zasady ich tworzenia reguluje Kodeks spółek handlowych i ustawa o działalności ubezpieczeniowej. Celem artykułu jest zaprezentowanie kapitałów własnych jako podstawy oceny stabilności finansowej zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji oraz analiza ich poziomu, struktury (w szczególności udziału kapitału podstawowego i zapasowego w kapitale własnym) oraz relacji do pasywów zakładów ubezpieczeń.

Słowa kluczowe: sprawozdawczość, prawo bilansowe, prawo podatkowe, zakład ubezpieczeń, kapitały własne.

Summary: One of the basic economic categories that attest to the financial stability of insurance companies are equity capitals. The rules for their creation are regulated by the Code of Commercial Companies and the Insurance Activity Act. The purpose of the article is to analyse their structure and to point out the share of domestic and foreign capital in the equity of insurance companies. At the same time, a comparison of capital requirements for the balance sheet law and solvency needs will be presented. The basic problem is which of the legal regulations allow in a more credible way to depict the financial situation of insurance companies, as well as to present a clear and reliable picture of a given entity.

Keywords: reporting, balance sheet law, tax law, insurance company, equity.

1. Wstęp

Zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji obligatoryjnie tworzą kapitały własne, które są podstawową kategorią ekonomiczną świadczącą o stabilności finansowej zakładów ubezpieczeń.

Głównym celem artykułu jest zaprezentowanie kapitałów własnych jako podstawy oceny stabilności finansowej zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji oraz ich analiza statystyczna w zakładach ubezpieczeń i zakładach reasekuracji w Polsce w latach 2001-2017, a także podjęcie próby wskazania różnic pomiędzy kształtowaniem się wybranych kapitałów własnych w zakładach działu I i II.

W badaniu postawiono dwie hipotezy statystyczne:

H 1. Poziom kapitałów własnych w zakładach ubezpieczeń w latach 2001-2017 charakteryzowała tendencja do wzrostu.

H 2. Najważniejszym kapitałem własnym według udziału w strukturze był kapitał zapasowy.

W artykule użyto następujących metod badawczych: badanie dokumentów, analiza i krytyka piśmiennictwa – literatury przedmiotu (w szczególności norm prawnych), oraz analiza i konstrukcja logiczna, metody statystyczne. Materiał badawczy to materiał wtórny – dane statystyczne publikowane przez Komisję Nadzoru Finansowego (KNF) w zagregowanych raportach finansowych (rocznikach rynku ubezpieczeń za lata 2001-2017) oraz wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych publikowane przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) we wskaźnikach makroekonomicznych za lata 2001-2017. Obliczenia zostały przeprowadzone w arkuszu kalkulacyjnym MS Excel 2016.

2. Kapitały własne zakładów ubezpieczeń

Kapitały własne są podstawą rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej i stanowią podstawowy miernik zaufania i wiarygodności zakładu ubezpieczeń. Zabezpieczają wszelkie zobowiązania firmy oraz służą do pokrywania ewentualnych strat. Posiadanie kapitałów własnych w odpowiednim rozmiarze jest jednym z podstawowych wymogów prawnych, a także jednym z ważnych mierników zaufania i wiarygodności ubezpieczyciela [Bednarczyk 2001, s. 144]. Zgodnie z założeniami koncepcyjnymi rachunkowości kapitał własny stanowi udział pozostały w aktywach jednostki po odjęciu wszystkich jej zobowiązań (aktywa netto). Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. 1994 nr 121, poz. 591; tj. Dz. U. 2013, poz. 330 z późn. zm.), dalej zwana ustawą o rachunkowości, wymaga ujęcia kapitałów własnych w podziale na ich rodzaje i zgodnie z zasadami prawa. Natomiast podstawą tworzenia kapitałów własnych jest Kodeks spółek handlowych (skrót KSH), tj. ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. 2000 nr 94, poz. 1037 z późn. zm.).

W zakładach ubezpieczeń prowadzonych w formie spółek akcyjnych, zgodnie z ustawą o rachunkowości, wyróżnia się następujące kapitały własne:

- 1) kapitał podstawowy,
- 2) kapitał zapasowy,
- 3) kapitał z aktualizacji wyceny,
- 4) pozostałe kapitały rezerwowe,

- 5) zysk (strata) z lat ubiegłych,
- 6) zysk (strata) netto,
- 7) odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego (wielkość ujemna).

Kapitał zakładowy wykazuje się w sprawozdaniu finansowym w wysokości określonej w statucie lub umowie i wpisanej do Krajowego Rejestru Sądowego (KRS). W bilansie zakładów ubezpieczeń jest to kapitał podstawowy.

Wzrost kapitału własnego powstaje przede wszystkim z dwóch źródeł (por. [Gierusz, Koleśnik 2018, s. 663]):

- 1) przez wniesienie kapitału do nowo powstającej spółki,
- 2) przez przeznaczenie części kapitałów zapasowego i rezerwowego na kapitał zakładowy, jeżeli jest to dopuszczone przez przepisy KSH.

Zgodnie z KSH kapitał zakładowy spółki akcyjnej nie może być niższy niż 100 000 złotych. Minimalna wartość nominalna 1 akcji musi wynosić co najmniej 1 grosz. Akcje muszą być imienne, z wyjątkiem akcji zdematerializowanych. Kontrolę nad obrotem akcjami zakładu ubezpieczeń sprawuje Komisja Nadzoru Finansowego (KNF). Obrót akcjami powinien być zgodny z regulacjami zawartymi w Ustawie o rachunkowości o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych oraz Ustawie z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. 2007 nr 50, poz. 331 z późn. zm.).

Ustalając wysokość kapitału podstawowego, należy pamiętać, że wyemitowane akcje podlegające umorzeniu na podstawie umowy bądź statutu spółki, w zamian za z góry określoną kwotę i w określonym lub dowolnym terminie, lub gdy wyemitowane akcje dają nabywcy prawo żądania umorzenia akcji, w zamian za z góry określoną kwotę i w terminie ustalonym przez akcjonariusza, nie stanowią części kapitału zakładowego, lecz są zobowiązaniem finansowym.

Kapitał zakładowy w zakładach ubezpieczeń, zgodnie z Ustawą z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz.U. 2015, poz. 1844 z późn. zm.), dalej zwaną ustawą ubezpieczeniową, musi być pokryty wkładem pieniężnym i zostać opłacony w całości przed zarejestrowaniem w Krajowym Rejestrze Sądowym. Nie może być on niższy niż nieprzekraczalny dolny próg minimalnego wymogu kapitałowego wymaganego dla grup ubezpieczeń, o których mowa w załączniku do ustawy ubezpieczeniowej, w zakresie których krajowy zakład ubezpieczeń posiada zezwolenie na wykonywanie działalności ubezpieczeniowej.

Zgodnie z zasadą nienaruszalności kapitału zakładowego akcje nie mogą być obejmowane poniżej ich wartości nominalnej. Nie można dokonywać zwrotu wpłat na akcje w części lub w całości, z wyjątkiem redukcji. Akcjonariusze nie mogą pobierać odsetek od akcji.

W celu zachowania stabilności kapitału zakładowego wprowadzono ograniczenia w nabywaniu akcji zakładu ubezpieczeń. Nabycie albo przekroczenie nabycia akcji krajowego zakładu ubezpieczeń w wysokości 1/10, 1/5, 1/3, 1/2 ogólnej liczby głosów na walnym zgromadzeniu lub udziale w kapitale zakładowym wymaga za-

wiadomienia Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego. KNF może, w drodze decyzji, złożyć sprzeciw co do nabycia akcji.

W przypadku oddziałów zagranicznych zakładów ubezpieczeń oraz zagranicznych zakładów reasekuracji należy wykazać kapitały wyodrębnione z kapitału własnego odpowiednio zagranicznego zakładu ubezpieczeń albo zagranicznego zakładu reasekuracji i uznane przez ten zakład jako kapitał podstawowy oddziału.

Kolejnym składnikiem kapitałów własnych jest kapitał zapasowy. Podstawą jego tworzenia jest KSH i statut zakładu ubezpieczeń. Tworzony jest on z podziału zysku netto z lat ubiegłych i części kapitału z aktualizacji wyceny. Dodatkowo obejmuje on „kapitały powstałe przy sprzedaży nieruchomości inwestycyjnych przekwalifikowanych z nieruchomości własnych” oraz „różnice pomiędzy zmniejszeniem wartości udziału niekontrolującego, a wartością godziwą przekazanej zapłaty w transakcjach wykupu udziałów niekontrolujących w spółkach zależnych”.

Z kolei w skład kapitału z aktualizacji wyceny wchodzi skutki przeszacowania:

a) aktywów finansowych zaliczonych do kategorii aktywów dostępnych do sprzedaży;

b) wartości nieruchomości do ich wartości godziwej na dzień ich przekwalifikowania z nieruchomości wykorzystywanych na własne potrzeby do nieruchomości inwestycyjnych;

c) wyceny instrumentów zabezpieczających w części stanowiącej efektywne zabezpieczenie.

Zyski i straty aktuarialne dotyczące rezerw pracowniczych, jako kolejna część składowa kapitałów własnych, obejmują zyski i straty aktuarialne wynikające ze wzrostu lub z obniżenia wartości bieżącej zobowiązań z tytułu określonych świadczeń na skutek zmian założeń aktuarialnych oraz korekty założeń aktuarialnych *ex post*.

W przypadku grup kapitałowych występują udziały niekontrolujące, które stanowią tę część kapitałów własnych w jednostce zależnej, której nie można bezpośrednio lub pośrednio przyporządkować do jednostki dominującej. Udziały niekontrolujące wycenia się w wartości proporcjonalnego udziału w wartości godziwej możliwych do zidentyfikowania aktywów netto jednostki zależnej.

Zysk (strata) z lat ubiegłych to kolejna część składowa kapitałów własnych, która stanowi wynik finansowy z lat ubiegłych niepodzielony przez walne zgromadzenie. Kolejną pozycją kapitałów własnych jest wynik finansowy z roku obrotowego (więcej [Pawlak 2018, s. 97-105; Michalczyk 2012, s. 147-165]).

W pozycji odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego (wielkość ujemna) wykazuje się wypłacone w ciągu roku zaliczki na poczet zysku jako śródroczny podział wyniku finansowego. Przedsiębiorstwa państwowe oraz jednoosobowe spółki Skarbu Państwa w pozycji tej wykazują wpłaty z zysku mające charakter dywidendy. W świetle bowiem art. 53 ust. 5 ustawy o rachunkowości odpisy z wyniku finansowego bieżącego roku obrotowego, w tym także wpłaty z zysku, dokonywane na

podstawie odrębnych przepisów, uznaje się za podział wyniku finansowego netto jednostek w ciągu roku obrotowego.

W przypadku towarzystw ubezpieczeń wzajemnych (Tuw) kapitał zakładowy, podobnie jak w spółkach akcyjnych, nie może być niższy niż nieprzekraczalny dolny próg minimalnego wymogu kapitałowego wymaganego dla grup ubezpieczeń, o których mowa w załączniku do ustawy ubezpieczeniowej, w zakresie których Tuw posiada zezwolenie na wykonywanie działalności ubezpieczeniowej. Musi on być pokryty w całości w terminie 30 dni, licząc od dnia zarejestrowania Tuw. Kapitał zakładowy można podzielić na udziały. W statucie Tuw można określić, że spłacanie kapitału zakładowego nastąpi tylko z nadwyżek rocznych w okresie tworzenia kapitału zapasowego osobom, które wniosły kapitał zakładowy, lub statut może przewidywać niespłacanie kapitału zakładowego określonym osobom.

Kapitał zapasowy i kapitał rezerwy towarzystwa jest tworzony zgodnie z KSH z tym, że obniżenie kapitału zapasowego może nastąpić wyłącznie przez pokrycie straty bilansowej.

Ze względu na ograniczone ramy opracowania w części empirycznej zostaną szczegółowo przeanalizowane trzy pozycje kapitałów własnych: kapitał podstawowy, kapitał zapasowy i kapitał z aktualizacji wyceny.

3. Ujęcie kapitałów własnych w sprawozdaniu finansowym

Kapitały własne ujęte są w sprawozdawczości zakładów ubezpieczeń. Podstawowym sprawozdaniem z kapitałami własnymi jest bilans, w którym kapitały te jako własne źródło finansowania wykazywane są w pasywach. Ze względu na istotność kapitałów własnych jednostki, których sprawozdanie podlega corocznemu badaniu, zobowiązane są sporządzić kolejne sprawozdanie, jakim jest zestawienie zmian w kapitale własnym. Sprawozdanie to obejmuje informacje o zmianie poszczególnych składników kapitału własnego za bieżący i poprzedni rok obrotowy (por. art. 48a ustawy o rachunkowości). W zestawieniu zmian w kapitale własnym według autora pracy [Helin 2017, s. 589] należy ująć między innymi:

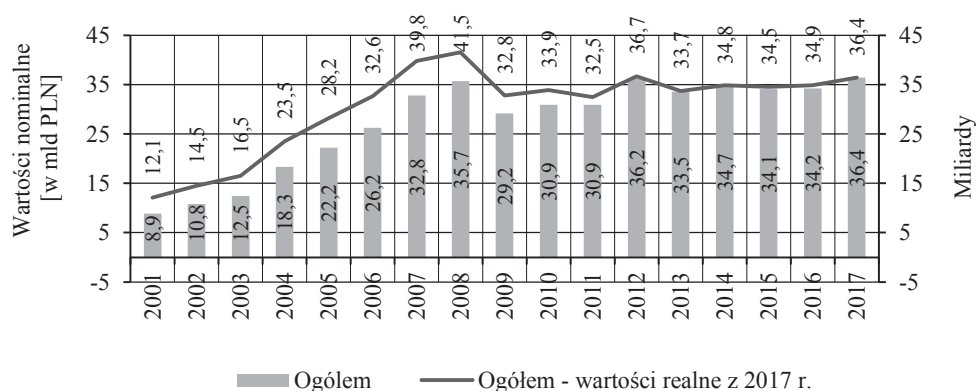
- a) wynik finansowy za dany rok,
- b) szczegółowe pozycje przychodów lub kosztów, zysków lub strat, które zgodnie z regulacjami ustawy o rachunkowości lub polityką rachunkowości ujmuje się bezpośrednio w kapitale własnym, oraz sumę takich pozycji,
- c) łączny wpływ zmian zasad rachunkowości i korekt błędów z lat ubiegłych,
- d) transakcje kapitałowe z właścicielami i wypłaty na rzecz właścicieli,
- e) niepodzielony wynik finansowy z lat ubiegłych na początek okresu i na dzień bilansowy oraz zmiany w ciągu okresu,
- f) uzgodnienie wartości bilansowej każdej kategorii kapitału podstawowego, nadwyżki ze sprzedaży akcji powyżej ich wartości nominalnej i wszystkich składników kapitałowych rezerwowych na początek i na koniec okresu wraz z ujawnieniem każdej zmiany stanu.

Poza tym informacje o kapitałach własnych ujmowane są w informacji dodatkowej. Zakład ubezpieczeń jest zobowiązany ujawnić: dane o strukturze własności kapitału podstawowego oraz liczbie i wartości nominalnej subskrybowanych akcji z wyszczególnieniem akcji uprzywilejowanych, propozycje podziału zysku lub pokrycia straty za rok obrotowy, informacje o zmianach wartości kaucji dla głównych oddziałów, z uwzględnieniem stanu na początek roku obrotowego, zwiększeń i zmniejszeń w okresie sprawozdawczym oraz stanu na koniec roku obrotowego.

Dodatkowo należy zauważyć, że struktura kapitału wpływa na raportowanie informacji niefinansowych. Raportowanie niefinansowe występuje głównie w zakładach ubezpieczeń z dominującym udziałem kapitału zagranicznego. Wynika to w znacznym stopniu z przenoszenia przez jednostkę dominującą systemu zarządzania oraz kultury organizacji, co wpływa na rozszerzenie obowiązków sprawozdawczych zakładu ubezpieczeń [Lament 2018, s. 204].

4. Analiza statystyczna kapitałów własnych zakładów ubezpieczeń i reasekuracji

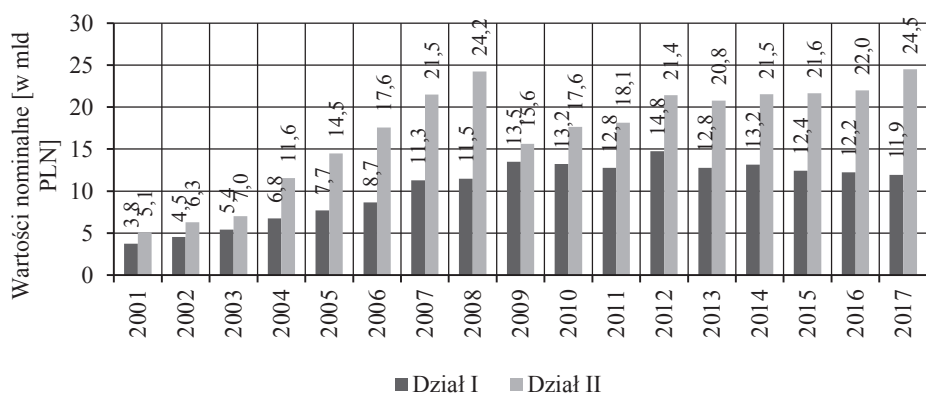
W niniejszym punkcie zaprezentowano analizę kapitałów własnych (KW) zakładów ubezpieczeń w Polsce w latach 2001-2017. Dane statystyczne przyjęte do analizy pochodzą z rocznych raportów finansowych publikowanych przez KNF w latach 2001-2017; są to dane zagregowane dla całego rynku ubezpieczeń. Na rysunku 1 przedstawiono, jak kształtował się poziom kapitałów własnych zakładów ubezpieczeń ogółem (łącznie dział I i dział II) w wartościach realnych i nominalnych w latach 2001-2017.

Rys. 1. Kapitały własne ogółem (dział I i dział II łącznie) zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji w Polsce w latach 2001-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Zagregowane dane...; Wskaźniki makroekonomiczne za lata 2001-2017].

Kapitały własne zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji ogółem (dział I i dział II łącznie) w latach 2001-2008 wykazywały tendencję do wzrostu, a w latach 2009-2017 wykazywały tendencję zmienną w czasie (wykres na rys. 1). W wartościach nominalnych największe wartości odnotowano w latach 2017, 2012 i 2008 (na poziomie równym odpowiednio 36,4; 36,2 i 35,7 mld zł), a najmniejszą wartość odnotowano w 2001 roku (na poziomie 8,9 mld zł). W wartościach realnych z 2017 roku największą wartość odnotowano w 2008 roku na poziomie równym 41,5 mld zł, a najmniejszą – w 2001 roku na poziomie 12,1 mld zł. Na rysunku 2 zaprezentowano, jak kształtowały się kapitały własne w poszczególnych działach ubezpieczeń.

Rys. 2. Kapitały własne zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji według działów ubezpieczeń w Polsce w latach 2001-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Zagregowane dane...].

W obu działach ubezpieczeń dla kapitałów własnych, podobnie jak ogółem, w latach 2001-2008 występowała tendencja do wzrostu (w dziale I do roku 2009), a w latach 2009-2017 – tendencja zmienna w czasie (w dziale I od 2009 roku), przy czym wartość kapitałów własnych w dziale II ubezpieczeń była ok. dwukrotnie większa niż w dziale I (wykres na rys. 2). Wynika stąd, że badanie nie potwierdziło hipotezy pierwszej, mówiącej, że kapitały własne charakteryzowała tendencja do wzrostu. W dziale I największą wartość kapitałów własnych odnotowano w 2017 roku – na poziomie 14,8 mld zł, a najmniejszą – w 2001 roku, na poziomie prawie 4-krotnie mniejszym (3,8 mld zł). W dziale II ubezpieczeń największą wartość odnotowano w 2017 roku – na poziomie 24,5 mld zł, a najmniejszą – w 2001 roku, na poziomie prawie 5-krotnie mniejszym (5,1 mld zł). Cały okres badany dla działu II można podzielić na dwa podokresy: 2001-2008 i 2009-2017, w których odnotowano tendencję do wzrostu (z wyjątkiem 2013 roku).

Tabela 1. Kapitały własne zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji w Polsce w latach 2001-2017

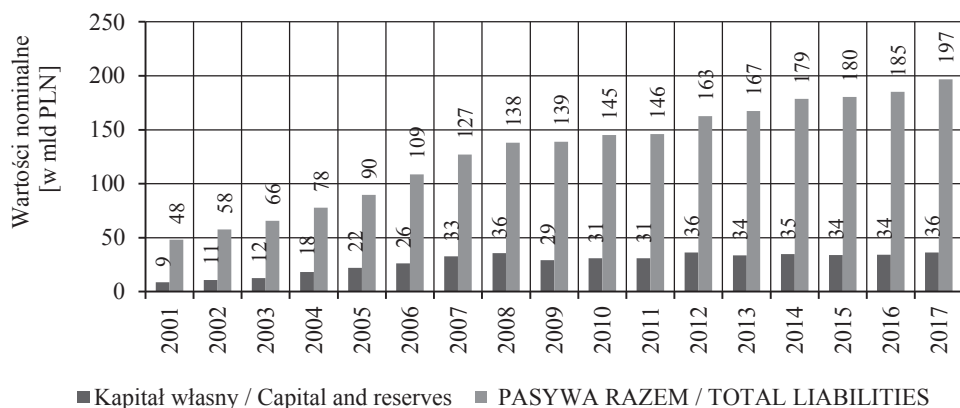
Lata	Kapitał własny								
	wartości nominalne [w mld PLN]			rok poprzedni = 100			rok 2001 = 100		
	Ogółem	Dział I	Dział II	Ogółem	Dział I	Dział II	Ogółem	Dział I	Dział II
2001	8,9	3,8	5,1	-	-	-	100	100	100
2002	10,8	4,5	6,3	122	121	123	122	121	123
2003	12,5	5,4	7,0	115	120	112	141	144	138
2004	18,3	6,8	11,6	147	124	165	207	180	227
2005	22,2	7,7	14,5	121	114	125	251	205	284
2006	26,2	8,7	17,6	118	112	121	296	230	345
2007	32,8	11,3	21,5	125	130	122	370	300	422
2008	35,7	11,5	24,2	109	101	113	403	305	475
2009	29,2	13,5	15,6	82	118	65	329	359	307
2010	30,9	13,2	17,6	106	98	113	348	352	346
2011	30,9	12,8	18,1	100	96	103	349	339	356
2012	36,2	14,8	21,4	117	116	118	408	393	420
2013	33,5	12,8	20,8	93	87	97	378	340	407
2014	34,7	13,2	21,5	103	103	104	391	350	422
2015	34,1	12,4	21,6	98	94	101	384	330	424
2016	34,2	12,2	22,0	100	98	102	386	325	431
2017	36,4	11,9	24,5	107	98	111	411	318	480

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Zagregowane dane...].

Z tabeli 1 wynika, że wartość kapitałów własnych w zakładach ubezpieczeń i zakładach reasekuracji ogółem w 2017 roku została odnotowana na poziomie 36,4 mld zł (11,9 mld zł w dziale I i 24,5 mld zł w dziale II) i wzrosła 4,11 razy (3,18 razy w dziale I; 4,8 razy w dziale II) w porównaniu z rokiem 2001, kiedy kształtowała się na poziomie 8,9 mld zł (3,8 mld zł w dziale I i 5,1 mld zł w dziale II).

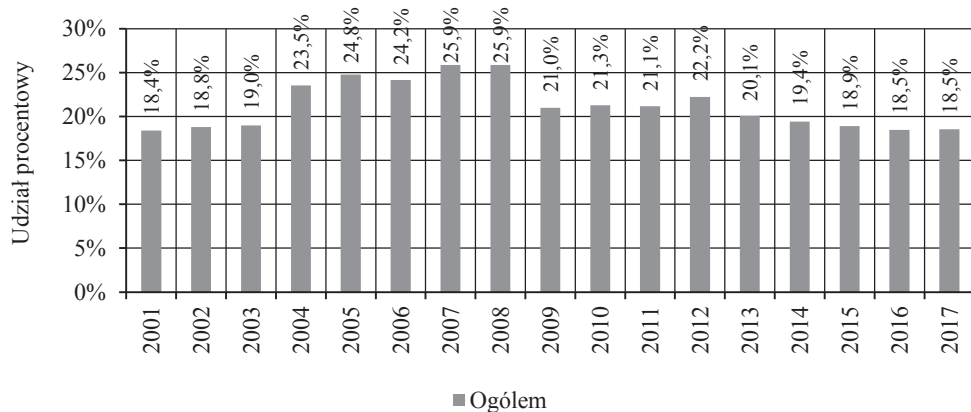
Na wykresie na rys. 3 porównano kapitały własne z pasywami zakładów ubezpieczeń, aby odpowiedzieć na pytanie, czy odnotowany poziom kapitałów własnych zaprezentowany na rys. 1-2 oraz w tabeli 1 jest duży, mały, czy odpowiedni.

W badanym okresie pasywa ogółem (dział I i dział II łącznie) zakładów ubezpieczeń charakteryzowała tendencja do wzrostu (w 2001 roku odnotowano najniższą wartość – 48 mld zł, w kolejnych latach pasywa ogółem rosły z roku na rok aż do 2017 roku, kiedy ukształtowały się na najwyższym poziomie równym 197 mld zł). Kapitały własne ogółem w relacji do pasywów ogółem zaprezentowane na rys. 3 wydają się nieduże, jednakże z wykresu na rys. 4 wynika, że stanowią one istotny udział w pasywach (ok. 18-26%).

Rys. 3. Kapitały własne i pasywa ogółem (dział I i dział II łącznie) zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji prowadzących działalność ubezpieczeniową w Polsce w latach 2001-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Zagregowane dane...].

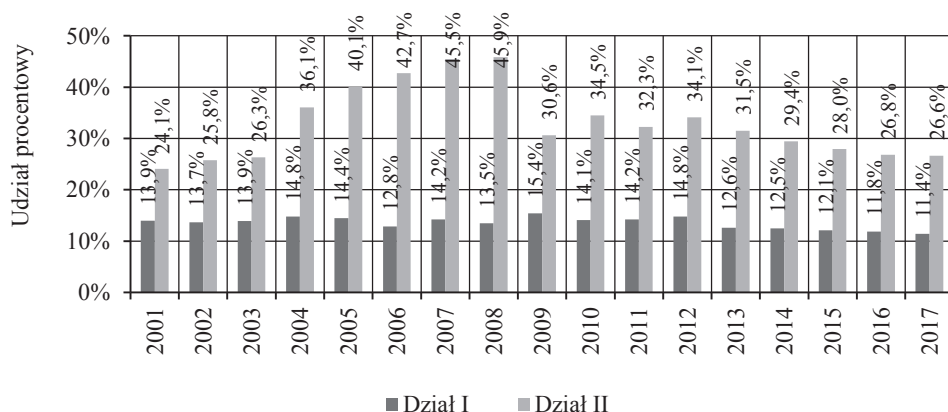

Rys. 4. Udział kapitałów własnych w pasywach ogółem (dział I i dział II łącznie) zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji prowadzących działalność w Polsce w latach 2001-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Zagregowane dane...].

W latach 2001-2017 udział kapitałów własnych zakładów ubezpieczeń w pasywach zakładów ubezpieczeń zmieniał się w czasie (najmniejszy udział odnotowano w 2001 roku – 18,4%, a największy – w latach 2007 i 2008 – 25,9% pasywów ogółem; rys. 4). Wynika stąd, że kapitały własne stanowią istotną pozycję w pasywach ogółem zakładów ubezpieczeń. Jednakże czy ta pozycja jest taka sama w ubezpieczeniach na życie i ubezpieczeniach majątkowych?

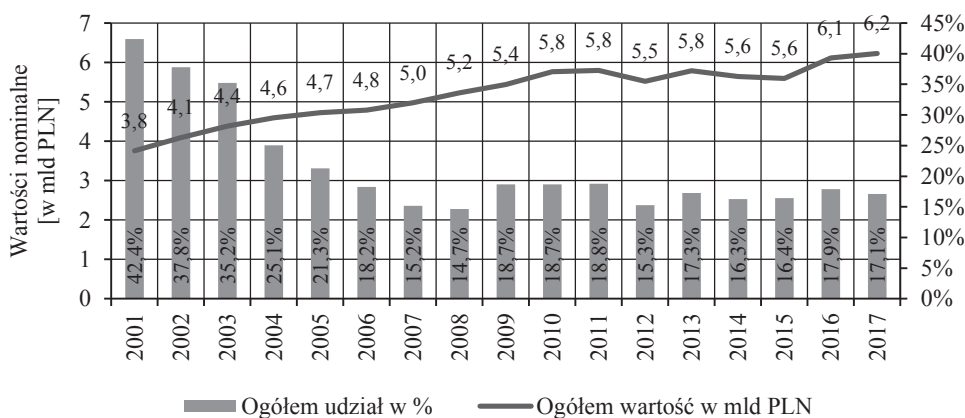
Wykres na rys. 5 prezentuje, jak różny był udział kapitałów własnych w pasywach w działach ubezpieczeń w badanych latach. W dziale I ubezpieczeń udział ten

Rys. 5. Udział kapitałów własnych w pasywach ogółem (dział I i dział II łącznie) zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji prowadzących działalność w Polsce w latach 2001-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Zagregowane dane...].

był 2-3 krotnie mniejszy niż w dziale II. W dziale I stanowił on kilkanaście procent (największy odnotowano w 2009 roku – 15,4%, a najmniejszy – w 2017 roku – 11,4% pasywów), a w dziale II stanowił aż kilkadziesiąt procent (największy zarejestrowano w latach 2007 i 2008 – 45,9%, a najmniejszy – w 2001 roku – 24,1% pasywów). Można zatem wnioskować, że kapitały własne stanowią istotną pozycję w pasywach zakładów ubezpieczeń działu I (11,4-15,4%), jednakże jeszcze bardziej ważną pozycję w pasywach zakładów ubezpieczeń działu II (24,2-45,9%).

Rys. 6. Kapitał podstawowy i jego udział w kapitałach własnych zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji ogółem (dział I i dział II łącznie) prowadzących działalność w Polsce w latach 2001-2017

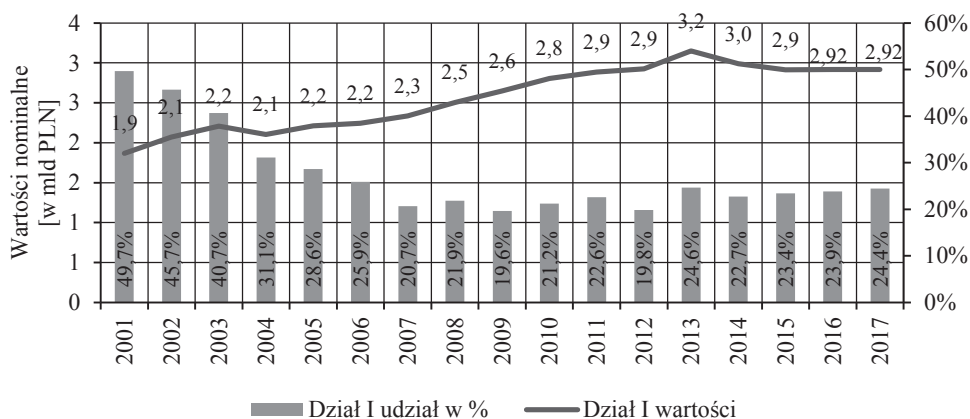
Źródło: opracowanie własne na podstawie [Zagregowane dane...].

W dalszej części badań analizowano zmienność w czasie najważniejszych (według udziału w strukturze) kapitałów własnych, tj. kapitału podstawowego (to kapitał zakładowy w bilansie zakładów ubezpieczeń), kapitału zapasowego i kapitału z aktualizacji wyceny.

Wykres na rys. 6 prezentuje, jak udział kapitału podstawowego w kapitale własnym zakładów ubezpieczeń i reasekuracji ogółem (dział I i dział II łącznie) zmienił się w czasie (od 14,7 do 42,4%) oraz jak wartość kapitałów podstawowych rosła w badanym okresie (z wyjątkiem lat: 2012, 2014 i 2015). Najmniejszą wartość kapitału podstawowego w zakładach ubezpieczeń ogółem odnotowano w 2001 roku (3,8 mld zł, co stanowiło największy udział w kapitale własnym – 42,4%), a największą wartość zarejestrowano w 2017 roku (6,2 mld zł, co stanowiło tylko 17,1% kapitału własnego), a najmniejszy udział w kapitałach własnych stwierdzono w 2008 roku (14,7%).

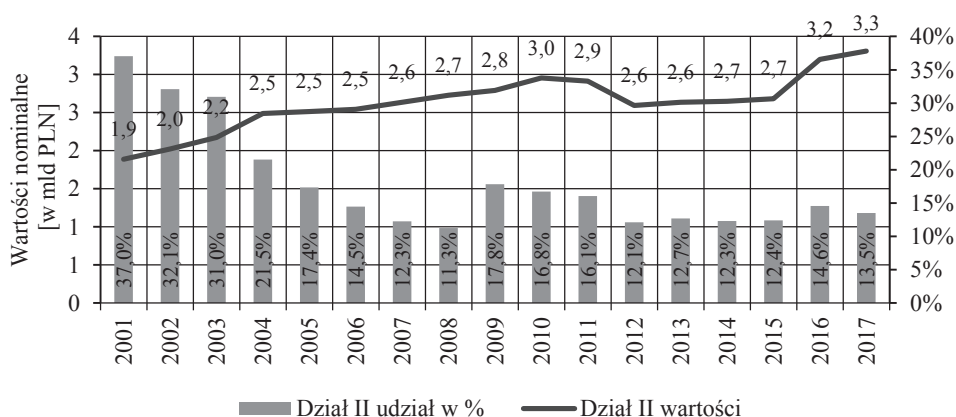
W dziale I ubezpieczeń udział kapitału podstawowego w kapitale własnym w latach 2001-2007 malał, w latach 2008-2017 zmieniał się w czasie, chociaż jego wartość rosła (z wyjątkiem lat: 2004, 2014 i 2015) tak, że w ostatnim 2017 roku badanym była ok. 1,5-krotnie wyższa niż w 2001 roku (wykres na rys. 7). Najmniejszą wartość kapitału podstawowego w dziale I odnotowano w 2001 roku (1,9 mld zł, co stanowiło największy udział w kapitale własnym – 49,7%), największą wartość zarejestrowano w 2013 roku (3,2 mld zł, co stanowiło tylko 24,6% kapitału własnego), a najmniejszy udział w kapitale własnym zaksięgowano w 2009 roku (19,6% kapitału własnego).

W dziale II ubezpieczeń udział kapitału podstawowego w kapitale własnym w latach 2001-2008 malał, a w latach 2009-2017 zmieniał się w czasie, chociaż jego

Rys. 7. Kapitał podstawowy i jego udział w kapitałach własnych w dziale I ubezpieczeń w Polsce w latach 2001-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Zagregowane dane...].

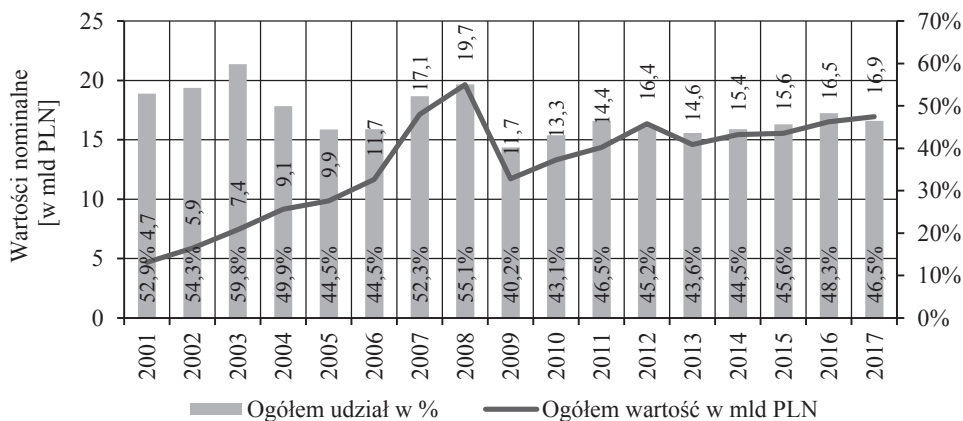

Rys. 8. Kapitał podstawowy i jego udział w kapitałach własnych w dziale II ubezpieczeń w latach 2001-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Zagregowane dane...].

wartość wykazywała tendencję do wzrostu (w 2017 roku wzrosła 1,7 razy w porównaniu z 2001 rokiem – wykres na rys. 8). Najmniejszą wartość kapitału podstawowego w dziale II odnotowano w 2001 roku (1,9 mld zł, co stanowiło największy udział w kapitale własnym – 37%), największą wartość zarejestrowano w 2017 roku (3,3 mld zł, co stanowiło 13,5% kapitału własnego), a najmniejszy udział zaksięgowano w 2008 roku (11,3% kapitału własnego).

Porównując wykresy na rys. 7-8, można stwierdzić, że wartości kapitału podstawowego w obu działach ubezpieczeń są podobne (ok. 2-3 mld zł), jednakże ich

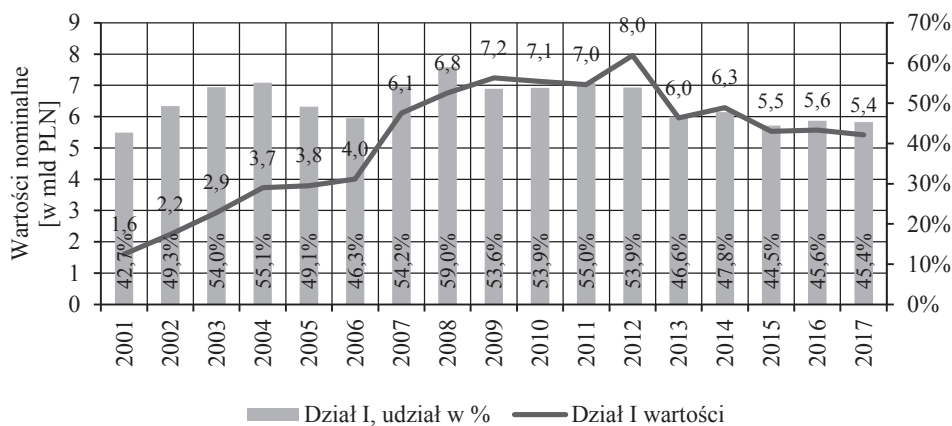

Rys. 9. Kapitał zapasowy i jego udział w kapitałach własnych zakładów ubezpieczeń i reasekuracji ogółem (dział I i dział II łącznie) w Polsce w latach 2001-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Zagregowane dane...].

udział w kapitałach własnych różni się znacznie (w dziale I od 19,6 do 49,7%, a w dziale II od 11,3 do 37%), co było efektem m.in. tego, że kapitały własne w dziale II były ok. 2-krotnie wyższe niż w dziale I (wykres na rys. 2).

Wykres na rys. 9 prezentuje, jak w latach 2001-2017 udział kapitału zapasowego w kapitale własnym zakładów ubezpieczeń i reasekuracji ogółem zmieniał się w czasie (od 40,2 do 55,1%) oraz jak wartość kapitału zapasowego rosła (z wyjątkiem lat 2009, 2013). Najmniejszą wartość kapitału zapasowego w zakładach ubezpieczeń ogółem odnotowano w 2009 roku (11,7 mld zł, co stanowiło najmniejszy udział w kapitale własnym – 40,2 zł), największą wartość odnotowano w 2008 roku (19,7 mld zł), a największy udział zarejestrowano w 2003 roku (59,8% kapitału własnego).

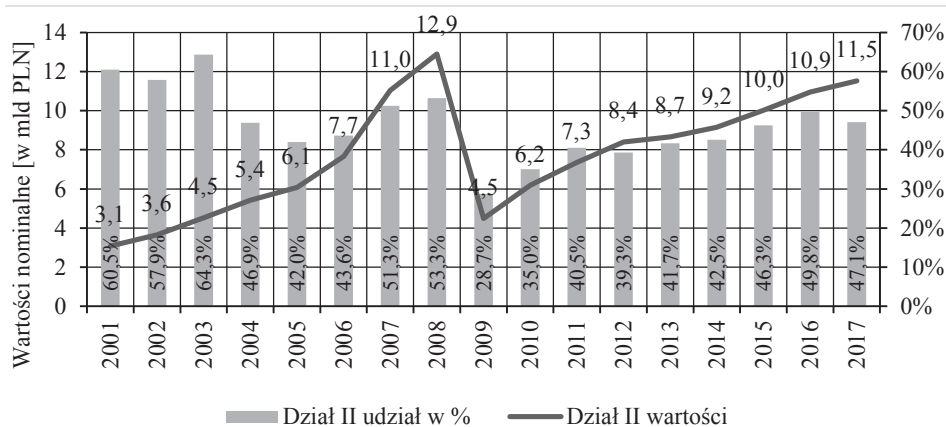

Rys. 10. Kapitał zapasowy i jego udział w kapitałach własnych w dziale I ubezpieczeń w Polsce w latach 2001-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Zagregowane dane...].

W dziale I ubezpieczeń w badanym okresie udział kapitału zapasowego w kapitale własnym zmieniał się w czasie (od 42,7 do 59%), a jego wartość rosła do 2012 roku, a potem zmieniała się w czasie (w 2017 roku była ok. 3,5-krotnie wyższa niż w 2001 roku; wykres na rys.10). Najmniejszą wartość kapitału zapasowego w dziale I odnotowano w 2001 roku (1,6 mld zł, co stanowiło najmniejszy udział w kapitale własnym działu I – 42,7%), największą wartość odnotowano w 2012 roku (8 mld zł), a największy udział w kapitale własnym zarejestrowano w 2008 roku (59%).

W dziale II ubezpieczeń udział kapitału zapasowego w kapitale własnym w badanym okresie zmieniał się w czasie (od 28,7 do 64,3%), chociaż jego wartość wykazywała tendencję do wzrostu (z wyjątkiem 2009 roku; wykres na rys. 11). Najmniejszą wartość kapitału zapasowego w dziale II odnotowano w 2001 roku (3,1 mld zł), największą wartość – w 2008 roku (12,9 mld zł), najmniejszy udział

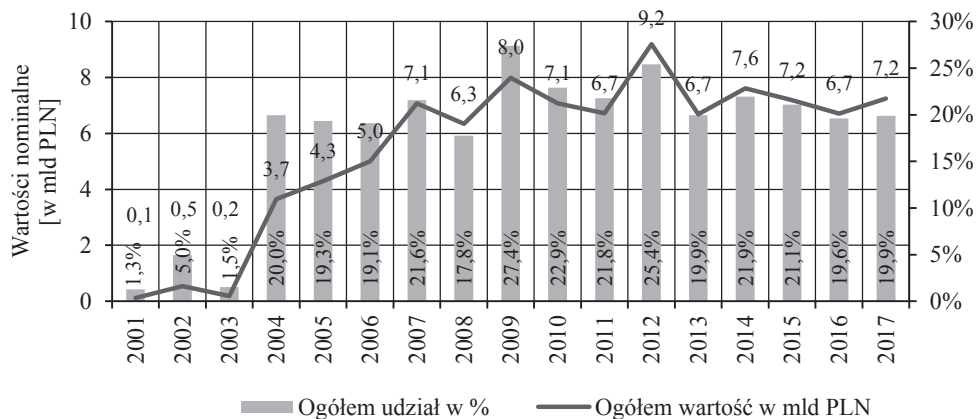
Rys. 11. Kapitał zapasowy i jego udział w kapitałach własnych w dziale II ubezpieczeń w latach 2001-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Zagregowane dane...].

w kapitale własnym dziale II zarejestrowano w 2009 roku (28,7%), a największy – w 2003 roku (64,3%).

Porównując wykresy na rys. 10-11, można stwierdzić, że wartość kapitału zapasowego i jego udział w kapitale własnym jest większy w dziale II ubezpieczeń (od 3,1 do 12,9 mld zł oraz od 28,7 do 64,3% kapitału własnego dziale II) niż w dziale I ubezpieczeń (od 1,6 do 5,4 mld zł, co stanowiło od 42,7 do 59% kapitału własnego dziale I).

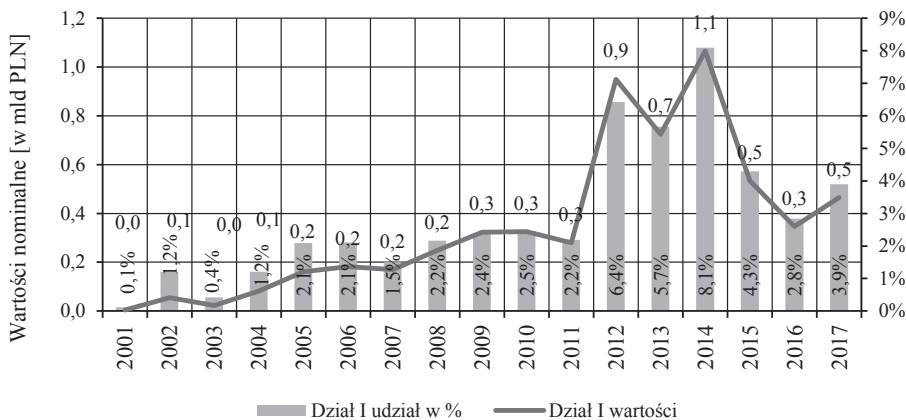
Kolejnym rodzajem kapitału podlegającym analizie jest kapitał z aktualizacji wyceny.

Rys. 12. Kapitał z aktualizacji wyceny i jego udział w kapitałach własnych zakładów ubezpieczeń i reasekuracji ogółem (dział I i dział II łącznie) w Polsce w latach 2001-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Zagregowane dane...].

Wykres na rys. 12 prezentuje, jak w latach 2001-2017 wartość kapitału z aktualizacji wyceny i jego udział w kapitale własnym zakładów ubezpieczeń i reasekuracji ogółem zmieniały się w czasie. Najmniejszą wartość kapitału z aktualizacji wyceny w zakładach ubezpieczeń ogółem odnotowano w 2001 roku (0,1 mld zł, co stanowiło najmniejszy udział w kapitale własnym ogółem – 1,3%), największą wartość zarejestrowano w 2012 roku (9,2 mld zł, co stanowiło największy udział w kapitale własnym ogółem – 25,4%).

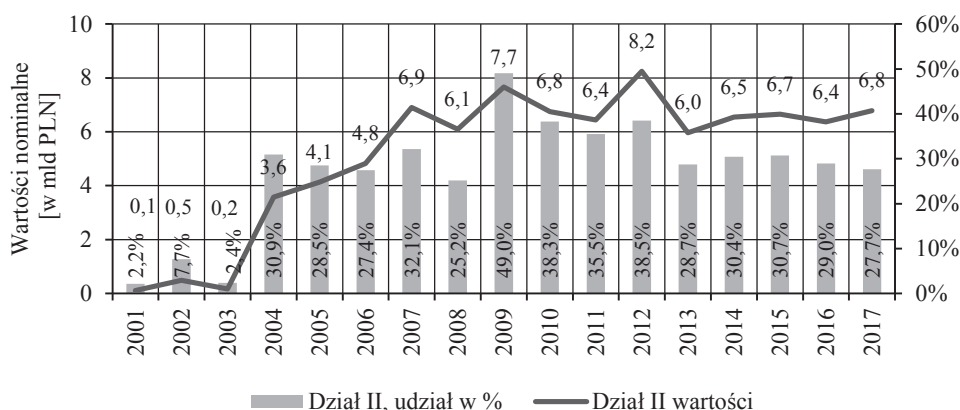
Rys. 13. Kapitał z aktualizacji wyceny i jego udział w kapitałach własnych w dziale I ubezpieczeń w Polsce w latach 2001-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Zagregowane dane...].

W dziale I ubezpieczeń w badanym okresie udział kapitału z aktualizacji wyceny w kapitale własnym zmieniał się w czasie (wykres na rys. 13). Najmniejszą wartość kapitału z aktualizacji wyceny w dziale I odnotowano w 2001 roku (0,004 mld zł, co stanowiło najmniejszy udział w kapitale własnym dziale I – 0,1%), największą wartość odnotowano w 2011 roku (1,1 mld zł, co stanowiło największy udział w kapitale własnym dziale I – 8,1%). W 2017 roku wartość kapitału z aktualizacji wyceny była tylko ok. 1,5-krotnie wyższa niż w 2001 roku.

W dziale II ubezpieczeń kapitał z aktualizacji wyceny i jego udział w kapitale własnym w latach 2001-2017 zmieniały się w czasie (wykres na rys. 14). Najmniejszą wartość kapitału z aktualizacji wyceny w dziale II odnotowano w 2001 roku (0,1 mld zł), największą wartość – w 2012 roku (8,2 mld zł), najmniejszy udział w kapitale własnym odnotowano w 2001 roku (2,2%), a największy – w 2009 roku (49%).

Porównując wykresy na rys. 13-14, można stwierdzić, że wartość kapitału z aktualizacji wyceny i jego udział w kapitale własnym w dziale II ubezpieczeń są dużo większe (od 0,1 do 8,1 mld zł oraz od 2,2 do 49% kapitału własnego dziale II) niż w dziale I ubezpieczeń (od 0,004 do 1,1 mld zł, co stanowiło od 0,1 do 8,1% kapitału własnego dziale I).

Rys. 14. Kapitał z aktualizacji wyceny i jego udział w kapitałach własnych w dziale II ubezpieczeń w latach 2001-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Zagregowane dane...].

Porównując wykresy na rys. 7, 10 i 13, można stwierdzić, że w zakładach ubezpieczeń i reasekuracji w dziale I od 2008 roku największy udział w strukturze kapitałów własnych miał kapitał zapasowy (ok. 45-59%), następnie kapitał podstawowy (20-25%) i kapitał z aktualizacji wyceny (ok. 2-8%). Z wykresów na rys. 8, 11 i 14 wynika, że w zakładach ubezpieczeń i reasekuracji w dziale I od 2008 roku największy udział w strukturze kapitałów własnych miał kapitał zapasowy (ok. 28-53%), następnie kapitał podstawowy (20-25%) i kapitał z aktualizacji wyceny (ok. 25-38%). Z wykresów na rys. 6, 8 i 12 wynika, że w zakładach ubezpieczeń i reasekuracji ogółem (dział I i dział II łącznie) od 2008 roku (po krachu na giełdach światowych) największy udział w strukturze kapitałów własnych miał kapitał zapasowy (ok. 40-50%), następnie kapitał z aktualizacji wyceny (ok. 17-27%) i kapitał podstawowy (15-18%). Oznacza to, że druga hipoteza badawcza została potwierdzona. A zatem kapitał zapasowy, kapitał podstawowy i kapitał z aktualizacji wyceny wpływają istotnie na wartość kapitałów własnych w zakładach ubezpieczeń i zakładach reasekuracji.

5. Zakończenie

Na podstawie przeprowadzonych analiz należy stwierdzić, że:

- 1) kapitały własne są podstawą stabilności finansowej zakładów ubezpieczeń,
- 2) kapitały własne są szczegółowo ujmowane w sprawozdawczości finansowej na potrzeby prawa bilansowego i podlegają badaniu przez biegłego rewidenta i organ nadzoru,

3) wartość kapitałów własnych w latach 2001-2017 charakteryzowała tendencja zmienna w czasie (ogółem, dział I i dział II) i stanowiła istotny poziom w pasywach zakładów ubezpieczeń,

4) wartości kapitałów własnych w dziale II ubezpieczeń w badanych latach były większe niż w dziale I (ok. 1,5-2-krotnie),

5) w strukturze kapitałów własnych od 2008 roku największy udział miał kapitał zapasowy (jego wartości w dziale II są większe niż w dziale I).

W kolejnych badaniach planowane jest zbadanie pozostałych kapitałów własnych zakładów ubezpieczeń, szczególnie zaś kształtowanie się wyniku finansowego jako elementu informującego o efektywności prowadzonej działalności.

Literatura

- Bednarczyk T.H., 2001, *Specyfika kapitałów w przedsiębiorstwach ubezpieczeniowych*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia 35, s. 143-154.
- Gierusz J., Koleśnik K., 2018, *Plan kont z komentarzem*, ODDK, Gdańsk.
- Lament M., 2017, *Wpływ struktury kapitału na raportowanie informacji niefinansowych w zakładach ubezpieczeń z polskiego rynku ubezpieczeniowego*, Annales Universitatis Marie Curie-Skłodowska, Lublin, vol. LI, 4 Sectio H, s. 195-205.
- Michalczyk L., 2012, *Wysokość wyniku finansowego przedsiębiorstw w świetle polskiego prawa bilansowego*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, nr 1, s. 147-165.
- Helin A., 2017, *Ustawa o rachunkowości. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa.
- Pawlak A., 2018, *Bilansowe ujęcie wyniku finansowego*, Pieniądz i Więź, nr 2 (79), s. 97-105.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych (Dz.U. 2005 nr 184, poz. 1539 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. 2007 nr 50, poz. 331 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. 2000 nr 94, poz. 1037 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz.U. 2015, poz. 1844 z późn. zm.).
- Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. 1994 nr 121, poz. 591, t.j. Dz.U. 2013, poz. 330 z późn. zm.).
- Wskaźniki makroekonomiczne za lata 2001-2017*, GUS, Warszawa.
- Zagregowane dane finansowe. Rocznik rynku ubezpieczeń 2000-2017*, KNF, Warszawa.